

بررسی اثرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی شهروندان

مطالعه موردی: شهر یاسوج

ابوالفضل قنبری^۱، الهام درخشان^۲، سیدموسی صالحی^۳، الله‌داد احمدی نصرآبادسفلی^۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۲/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۰/۰۵

چکیده

توسعه گردشگری اثرات گوناگونی به همراه دارد؛ به‌طور کلی می‌توان آن‌ها را به اثرات و پیامدهای اقتصادی، محیطی و اجتماعی - فرهنگی تقسیم کرد که البته بسته به بافت و شرایط جامعه می‌تواند مثبت یا منفی باشد. در همین زمینه، از جمله اثرهایی که توسعه گردشگری شهری به دنبال دارد، اثری است که بر کیفیت زندگی شهروندان می‌گذارد. در این پژوهش، سعی بر این شده است که ضمن برآورد سطح زندگی در شهر یاسوج، با تأکید بر فعالیت‌های گردشگری، رابطه میان گردشگری و کیفیت زندگی نیز بررسی شود. پژوهش حاضر، از نوع پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی و به‌لحاظ هدف کاربردی است. جامعه آماری شامل تمامی شهروندان بالای ۱۵ سال شهر یاسوج است. نمونه آماری، با استفاده از فرمول منطقی کوکران، ۳۸۳ نفر از شهروندان شهر هستند. برای انتخاب نمونه‌های آماری از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از تکنیک تحلیل عاملی تأییدی و SPSS استفاده شده است. نتایج تحلیل عاملی نیز حاکی از این است که، از نظر شهروندان یاسوج، مهم‌ترین عواملی که بر کیفیت زندگی آنان می‌تواند مؤثر واقع شود به ترتیب اهمیت عبارتند از: عامل اقتصادی، فیزیکی/کالبدی، زیست‌محیطی، سلامت و بهزیستی فردی، آموزش و فرهنگ، تفریح و اوقات فراغت. همچنین، به‌منظور سنجش روابط آماری گردشگری و سطح کیفیت زندگی، از آزمون همگونی کای دو استفاده شده است. نتایج آزمون همگونی کای دو، مبتنی بر جدول توافقی، نشان‌دهنده وجود تفاوت معنادار آماری بین گردشگری و سطح کیفیت زندگی است.

واژه‌های کلیدی: گردشگری شهری، کیفیت زندگی، تکنیک تحلیل عاملی، یاسوج

۱. نویسنده مسئول: دانشیار گروه پژوهش‌های جغرافیایی دانشگاه تبریز (a_ghanbari@tabrizu.ac.ir)

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری دانشگاه تبریز

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری علوم تحقیقات یاسوج

۴. کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری علوم تحقیقات یاسوج

مقدمه

گردشگری صنعتی، برای اقتصاد جهانی، اساسی و مهم است و در اکثر کشورهای دنیا، یکی از پنج منبع برتر کسب درآمد و در برخی، صنعت شماره یک محسوب می‌شود. گردشگری اکنون شامل ۳۰ درصد صادرات خدماتی و ۱۰ درصد تولید ناخالص ملی در جهان است و طبق آمار سازمان جهانی گردشگری، در سال ۲۰۱۵، تعداد گردشگران بین‌المللی به ۱/۱۳۳ میلیارد نفر رسیده است (WTO). این صنعت در حال تبدیل شدن به بزرگترین و پردرآمدترین صنعت دنیاست (pret and et al, 2011; 39). گردشگری در هر فضای جغرافیایی، در روندی از تطبیق پذیری جاذبه‌ها، سکونتگاه‌ها و تسهیلات مورد نیاز، انجام می‌گیرد. وجود جاذبه‌های متعدد و متنوع، آثار تاریخی - فرهنگی و جاذبه‌های ویژه در نقاط شهری، همگام با رشد و توسعه گردشگری در چند دهه اخیر، منجر به هجوم گردشگران به شهرها شده است (محمدپور جابری: ۱۳۹۳، ۲). یکی از مهم‌ترین مقصدهایی که روند گردشگری جهان را در دهه‌های گذشته تحت تأثیر قرار داده، مراکز شهری است. به طوری که رشد سفرهای کوتاه مدت، این مقصدها را به یکی از اصلی‌ترین مراکز گردشگری تبدیل کرده و این پدیده خود را در کاهش میانگین سفر گردشگران، در بیشتر مقصدهای دنیا، نشان داده است (زیاری و همکاران، ۱۳۹۲: ۲).

توسعه گردشگری اثرات گوناگونی به همراه دارد که به طور کلی می‌توان آن‌ها را به اثرات و پیامدهای اقتصادی، محیطی و اجتماعی - فرهنگی تقسیم کرد که البته بسته به بافت و شرایط جامعه می‌تواند مثبت یا منفی باشد (cascante, 2008; 17). در همین زمینه، از جمله اثرهایی که توسعه گردشگری شهری به دنبال دارد، اثری است که بر کیفیت زندگی شهروندان می‌گذارد (kim, 2002; 18). البته بهبود کیفیت زندگی شهری متأثر از عوامل و فعالیت‌های متنوعی است که در شهرها وجود دارد (محمدپور جابری، ۱۳۹۳: ۳). کیفیت زندگی و محیط شهری میزانی است برای ارزیابی شرایطی از محیط سکونتی که از عوامل مؤثر بر آن می‌توان از میزان و نحوه خدمات رسانی اجتماعی، چگونگی سلسله مراتب در کاربری‌های عمده و خدماتی شهر، امنیت اجتماعی در فضاهای شهری، نحوه دسترسی به فضاهای شهری، مکان قرارگیری کاربری‌ها و فضاهای اصلی شهری در بستر شهر، محیط زیست شهری، میزان توجه به گروه‌های خاص اجتماعی مانند سالمندان و معلولان، عملکرد بخش‌های مختلف در شهر و همین‌طور توجه به هویت و فرهنگ بومی ساکنان نام برد (خواجه شاهکویی و مینایی، ۱۳۹۳: ۲).

یکی از مؤلفه‌هایی که نقش بسزایی در بهبود کیفیت زندگی دارد و مورد تأکید محققان است، مؤلفه گردشگری است؛ چراکه امروزه گردشگری، در حکم رویکرد اقتصادی پویا و دارای ویژگی‌های منحصر به فرد (karar, 2001; 100) و بستری برای تغییرات اجتماعی نیز، هست (WTO, 2009). به علاوه سود گردشگری صرفاً در بهره اقتصادی خلاصه نمی‌شود، بلکه این بهره را از زوایای گوناگونی همچون شناساندن فرهنگ داخلی به دیگر کشورها نیز می‌توان ارزیابی کرد. بنابراین، با توجه به اهمیت امروزه گردشگری در جوامع توسعه یافته و در حال توسعه، می‌توان گفت در حال حاضر گسترش گردشگری در

نقاط شهری و روستایی دارای اثرات مثبت و منفی است و می‌تواند، از طریق نفوذ و تأثیر بر کلیه جوانب زندگی، باعث توسعه فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی و در نهایت بهبود سطح کیفیت زندگی در نقاط شهری و روستایی شود (ازکیا و ایمانی، ۱۳۸۷: ۳۳۰).

اهمیت گردشگری در ارتقای سطح کیفیت زندگی، به همراه جاذبه‌های بالای ایران به خصوص شهرهای آن در جذب گردشگر، باعث فزونی توجه در این زمینه شده است. یاسوج نیز، از جمله شهرهایی است که به علت موقعیت جغرافیایی، جاذب تعداد زیادی گردشگر است و از قطب‌های گردشگری در جنوب و جنوب غرب ایران به‌شمار می‌آید. اما در یاسوج، علی‌رغم تعداد بالای گردشگر، چنین به نظر می‌رسد که وضعیت کیفیت زندگی شهروندان شرایط مطلوبی ندارد و با میزان گردشگران ورودی، که باعث کسب درآمد در شهر می‌شوند، متناسب نیست. در این پژوهش، سعی بر این است که ضمن برآورد سطح زندگی در یاسوج، با تأکید بر فعالیت‌های گردشگری، رابطه میان گردشگری و کیفیت زندگی نیز بررسی شود. بنابراین ضرورت دارد، که باتوجه به گردشگرپذیر بودن یاسوج و همچنین اولویت داشتن سطح رفاه و کیفیت زندگی شهروندان برای مدیران و مسئولان، پژوهشی در این زمینه صورت گیرد تا به این سؤال پاسخ داده شود که فعالیت‌های گردشگری چه تأثیری بر کیفیت زندگی شهروندان در این شهر داشته است؟

چارچوب نظری

گردشگری شهری

مفهوم گردشگری شهری از دهه ۱۹۸۰، هنگامی که روشن شد شهرهای بسیاری به سمت مقاصد مهم در حال پیشرفت هستند، وارد ادبیات گردشگری شد (دیناری، ۱۳۸۴: ۳). گردشگری یکی از ویژگی‌های جوامع شهری به‌شمار می‌آید که در کنار ویژگی‌هایی مانند ازدحام، تراکم، آلودگی، و فعالیت‌های سخت، انسان را قادر به تحمل محیط‌های شهری می‌کند (Low, 1996: 42). سیمای شهرها، در عصر جدید، به سرعت در حال تحول است؛ ساختمان‌های دیدنی، تفریحات مدرن، بازسازی مجموعه‌های کهن و بافت قدیمی شهرها، به راه انداختن جشنواره‌ها و رویدادهای متعدد و گسترده در محیط‌های شهری، و سرانجام بهبود شرایط اقامت و تنوع امکانات قابل بهره‌برداری با سلايق و درآمدهای متنوع سبب شده است که شهرها، به خصوص شهرهای بزرگ و مرکزی، خود به‌منزله یک جاذبه گردشگری، بیش از پیش مطرح شوند (رنجبران و زاهدی، ۱۳۸۸: ۷۳).

فضاهای شهری در شهرهای معاصر را، که برای گردشگران به‌منزله یک جاذبه محسوب می‌شوند، می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: ۱- فضاهای مدرن یا جدید نظیر پارک‌ها، مراکز فروش مدرن، فرهنگ‌سراها، میادین و پلاژها؛ ۲- فضاهای سنتی نظیر بازارها، امام‌زاده‌ها، گورستان‌ها، باغ‌ها، مساجد، و سایر اماکن تاریخی (انوری و نساج، ۱۳۸۶: ۱). گردشگری شهری عملکرد متقابل گردشگر و میزبان و تولید فضای گردشگری، در ارتباط با سفر به مناطق شهری با انگیزه‌های متفاوت، و بازدید از جاذبه‌ها و استفاده از تسهیلات و خدمات مربوط به گردشگری است که آثار متفاوتی را بر فضا و اقتصاد شهری

برجای می‌نهد (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۱۹۰). در دهه ۱۹۷۰، اثر گردشگری بر موضوعات و مسائل اجتماعی و فرهنگی گسترش یافت. در ادامه با شکل‌گیری و بروز برخی مشکلات، از جمله اثرات محیطی، گردشگری، در دهه ۱۹۸۰، نگرانی و دغدغه اصلی محققان گردشگری شد و بدین ترتیب، حرکت از تحلیل آثار رشد اقتصادی به آثار اجتماعی و اکولوژیکی تغییر یافت. این تغییر رهیافت، در دهه ۱۹۹۰، با تحلیل اثرات قبلی گردشگری ادغام شد و نوع گردشگری نیز مدنظر قرار گرفت؛ به طوری که حرکت از گردشگری انبوه به گردشگری پایدار در اشکال اکوتوریسم، گردشگری میراث، و گردشگری جامعه‌محور تغییر داده شد. به طور کلی، گردشگری فعالیتی است که آثار اقتصادی و تبعات زیست‌محیطی و اجتماعی فراوان را به دنبال دارد (Kim 2002: 25). از جمله این اثرها، نقشی است که بر بهبود کیفیت زندگی شهروندان دارد. رشد و توسعه فعالیت‌های گردشگری می‌تواند باعث بروز تغییرات عمیق در بسیاری از شاخص‌های عینی و ذهنی، ویژگی‌های کلان اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و محیطی جوامع مقصد شود.

کیفیت زندگی

کیفیت زندگی، از منظر واژگانی، به معنی چگونگی زندگی و دربرگیرنده تفاوت‌های آن است که برای هر فرد، ویژه و یگانه و متفاوت با دیگران است. کیفیت زندگی مفهومی نسبی، چندوجهی و متأثر از زمان و مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی است (رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷: ۴) که شامل گستره وسیع شاخص‌ها، از تغذیه و پوشاک تا مراقبت‌های بهداشتی، محیط اجتماعی و محیط مادی پیرامون، می‌شود. دیسارت و دلر استدلال می‌کنند که کیفیت زندگی هر فرد وابسته است به حقایق بیرونی و عینی زندگی فرد و ادراک درونی و ذهنی‌ای که او از این عوامل و نیز از خویشتن دارد (Dissart and Deller, 2000; 159). مفهوم کیفیت زندگی عمیقاً از تفکر مرتبط با سلامت نشئت می‌گیرد و دیدگاه واحدی درباره آن وجود ندارد (Kamp et al, 2003: 3). کیفیت زندگی مفهومی اجتماعی است و معنایی واقعی ندارد، بلکه صرفاً افراد به آن معنا می‌بخشند (Collados and Duane, 1999; 44). به عبارت دیگر کیفیت زندگی، معیاری برای سنجش میزان برآورده شدن نیازهای روحی و مادی جامعه تعریف شده است (Pal and Ku 2005: 18). (پژوهشگران بر این باورند که اصطلاح کیفیت زندگی نیز همانند مفهوم توسعه، تا اندازه‌ای مبهم است. از یک سو کیفیت زندگی فردی چگونگی گذران زندگی فرد تلقی می‌شود، و از بُعدی کلی‌تر، دربرگیرنده موقعیت‌های زندگی شامل محیط پیرامونی یا فرهنگ هر جامعه در مکان‌های مختلف و حول عاملی مشخص است (Pal and Kumar, 2005; 217).

کیفیت زندگی و گردشگری

سطح کیفیت زندگی جامعه محلی با مراحل گوناگون مدل چرخه حیات گردشگری در ارتباط است. در نظریه‌های متعدد چرخه حیات گردشگری، که عموماً بر ظرفیت تحمل اجتماعی استوارند، اعتقاد بر این است که، در طول مراحل اولیه توسعه، تغییرات مثبتی در سطح کیفیت زندگی ساکنان مقصد ایجاد می‌شود؛ ولی در ادامه، زمانی که ظرفیت تحمل یا سطح تغییرات قابل قبول جامعه به آستانه خود برسد،

تغییرات منفی ناشی از توسعه گردشگری در جامعه نمایان خواهد شد و به تدریج کیفیت زندگی ساکنان مقصد تنزل خواهد کرد. کروت و هولاند در مطالعات خود به این نتیجه رسیده‌اند که توسعه گردشگری اثرهای مثبتی بر شاخص‌های عینی کیفیت زندگی ساکنان محلی نظیر سلامتی، تفریح، خدمات، میزان فروش و کاهش سطح فقر داشته است. همچنین پرديو لانگ و گاستک، در مطالعه کیفیت زندگی مقصد، شاخص‌هایی عینی نظیر جمعیت، سطح درآمد، آموزش، سلامت، رفاه، و میزان جرم و جنایت را اندازه گرفتند. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که توسعه گردشگری باعث افزایش میزان مهاجرت جمعیت، تنوع شغلی، هزینه آموزش، بهبود سطح کلی آموزش، و میزان تسهیلات مربوط به سلامت در مقصد شده است (قدمی و دیگران، ۱۰: ۱۳۸۹). یکی از راه‌های عملیاتی کردن مفهوم کیفیت زندگی، طراحی و تدوین شاخص‌های آن است. مفهوم کیفیت زندگی دربرگیرنده شاخص‌های عینی و ذهنی است. شاخص‌های عینی براساس فراوانی یا کمیت فیزیکی مثل درآمد اندازه‌گیری می‌شوند و شاخص‌های ذهنی براساس پاسخ‌های روانی همچون رضایت شغلی و خوشحالی، به صورت کیفی، اندازه‌گیری می‌شوند. شاخص‌های ذهنی بینشی از رضایت فرد و هرآنچه برای مردم رضایت‌بخش است به دست می‌دهد (خوارزمی، ۵: ۱۳۸۵). این اعتقاد وجود دارد که شاخص‌های ذهنی، به مراتب از شاخص‌های عینی، در راستای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مناسب‌ترند؛ زیرا بازخوردهای قابل پذیرشی فراهم می‌کنند (پورا احمد و دیگران، ۲۳: ۱۳۹۱).

پیشینه تحقیق

در هر تحقیق علمی، مطالعه و بررسی تحقیقات و پژوهش‌هایی که در زمینه موضوع انجام شده، لازم و ضروری است؛ چراکه بدون دستیابی به نتایج پژوهشی دیگران و توسعه و تکامل آن‌ها، امکان رسیدن به پاسخ مناسب و تجزیه و تحلیل بهتر میسر نیست. از جمله پژوهش‌هایی که در زمینه گردشگری و اثرات آن بر زوایای مختلف کیفیت زندگی و توسعه صورت گرفته است عبارتند از:

- امان و همکاران (۲۰۱۳) تأثیر نوآوری گردشگری بر کیفیت زندگی ساکنان در سونگی ملاکا را بررسی کردند. نتایج نشان داد که نوآوری در گردشگری بر کیفیت زندگی ساکنان، به طور قابل توجهی، تأثیر دارد و حوزه‌های خاصی از زندگی ساکنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و به طور کلی باعث افزایش رضایت از زندگی در میان ساکنان می‌شود. همچنین مطالعات گندوز (۲۰۱۴)، که رابطه بین گردشگری و کیفیت زندگی در بالاتون را بررسی کرد، نشان داد رضایت شغلی و رضایت از محل کار جزو عواملی هستند که تا حد زیادی بر کیفیت زندگی اثر می‌گذارند. متأسفانه، پاسخ‌های دریافتی نشان می‌دهد که رضایت از محل کار، در بین کارکنان بخش گردشگری در این شهر، از طریق پاداش محقق نمی‌شود، بلکه از طریق برنامه‌های تشویقی غیرمالی کارکنان صورت می‌گیرد. همچنین، با وجود اهمیت شرکت‌های کوچک و متوسط در حوزه گردشگری، کارمندان آن‌ها مزایایی را که کارمندان یک شرکت بزرگ‌تر (مثلاً هتل‌های بزرگ و زنجیره‌ای) دریافت می‌کنند نمی‌گیرند.

- یافته‌های کلاست و جوآمو (۲۰۱۴) مبتنی بر بررسی تأثیر گردشگری بر کیفیت زندگی گردشگران جوان، با تحلیل بر بخش بازار، بود. نتایج نشان داد که گردشگری بر کیفیت زندگی گردشگران جوان تأثیر دارد؛ علاوه بر این، به نظر می‌رسد انگیزه سفر، تعاملات میزبان‌های مسافرتی، گروه سفر و نوع مقصد بازدید شده عواملی هستند که تأثیر بیشتری بر کیفیت زندگی گردشگران جوان داشتند.

- توکارچوک و همکاران (۲۰۱۵) به تحقیقی با عنوان «تجربه گردشگری در مقصد و کیفیت بهبود زندگی» پرداختند. در این تحقیق هفت مؤلفه رضایت شخص، لذت، اقتصاد، ایمنی، تجانس اخلاقی و اوقات فراغت بررسی شدند که نتایج نشان‌دهنده تأثیر این هفت مؤلفه در بهبود کیفیت زندگی در استرالیا است.

- دیمیترو و سکی و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی نگرش شهروندان صربستانی به توسعه گردشگری پرداختند. هدف از این مطالعه بررسی نظرها و دیدگاه‌های ساکنان شهر Kragujevac و رضایت آن‌ها از توسعه گردشگری در شهر و تأثیر آن بر زندگی ساکنان و همچنین شناسایی عوامل کلیدی مربوط به اهمیت توسعه گردشگری، براساس نگرش ساکنان، بود؛ و پاسخ به این سؤال که آیا تفاوت در نگرش پاسخ‌دهندگان براساس سن و محل تولدشان وجود دارد؟ نتایج نشان می‌دهد که تفاوت آماری در این زمینه وجود دارد.

- سونتی‌کول و همکاران (۲۰۱۶)، با هدف بررسی تأثیرات گردشگری در کیفیت زندگی ساکنان محلی شهر Hue در ویتنام، به تحقیقی پرداختند. یافته‌ها نشان می‌دهد که گردشگری در جامعه احساس رفاه و غرور اجتماعی به ساکنان شهر می‌دهد. با وجود این، در حالی که گردشگری مشاغل را برای شهروندان به ارمغان می‌آورد، نارضایتی از کیفیت اشتغال وجود دارد و ساکنان در سیاست‌گذاری و مشارکت و همکاری در دولت محلی توانمند نیستند.

- جئون و همکاران (۲۰۱۶)، به بررسی ادراک ساکنان از زندگی در مقصدهای فرهنگی و میراث گردشگری پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد که فصلی بودن گردشگری، در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فرهنگی، به‌طور مستقیم بر کیفیت زندگی ساکنان اثر می‌گذارد.

- علاوه بر تحقیقاتی که در این زمینه در مقصدها و شهرهای گوناگونی از جهان که صنعت گردشگری فعالی دارند صورت گرفت، در داخل کشور نیز تحقیقات متعددی انجام پذیرفت که می‌توان به سنجش کیفیت و ظرفیت گردشگری شهری، براساس الگوی رفتاری گردشگران و جامعه میزبان - نمونه موردی: شهر اصفهان - توسط سیف‌الدینی و همکاران، (۱۳۸۹) اشاره کرد. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که، به‌علت ورود گردشگران بیش از ظرفیت پذیرش کالبدی این مقصد گردشگری، جامعه میزبان نیز تأثیرات نامطلوب و منفی گردشگری را در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی احساس کرده‌اند. از دیگر سو، کیفیت تجربه گردشگری نیز در شهر اصفهان رو به کاهش است و تنها وجود جاذبه‌های مهم در این شهر، باعث جذب گردشگران شده است و امکانات و تسهیلات مناسب گردشگری نتوانسته نقش مناسبی در این میان ایفا کند.

- در پژوهشی دیگر، که توسط سلمانی (۱۳۹۱) با هدف بررسی نقش و تأثیرات گردشگری در کیفیت زندگی صورت گرفته، نتایج نشان‌دهنده تأثیرات گردشگری در کیفیت زندگی است.
- همچنین نتایج تحقیقی که اجزاء شکوهی و همکاران (۱۳۹۲)، با هدف بررسی اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی جامعه میزبان، در شهر بندرترکمن انجام دادند، نشان داد که عامل اقتصادی گردشگری بیشتر از سایر عوامل بر کیفیت زندگی ساکنان شهر تأثیر داشته است.
- = در بررسی دیگری که توسط محمدپورجابری (۱۳۹۳) با عنوان «تحلیل نقش گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان با تأکید بر شاخص‌های ذهنی (مورد: شهر فشم (شهرستان شمیرانات))» صورت گرفت، یافته‌ها چنین نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در شهر فشم توانسته نقش مؤثری در بهبود کیفیت زندگی شهروندان ایفا کند که این بهبود وضعیت، در میان قلمروهای گوناگون کیفیت زندگی، یکسان نیست و تفاوت معناداری بین آن‌ها وجود دارد. همچنین، نتایج نشان داد که در ارزیابی اهمیت و جایگاه نقش گردشگری در شهر فشم، از میان قلمروهای مطالعه‌شده، تفریح و اوقات فراغت بیشترین تأثیر را بر دیدگاه شهروندان داشته است.
- در تحقیقی دیگر خواجه شاهکویی و مینایی (۱۳۹۳)، به بررسی تطبیقی کیفیت زندگی در شهرهای گردشگری شاندیز و غیرگردشگری چناران پرداختند. نتایج یافته‌ها، با استفاده از آزمون آماری من‌ویتنی، نشان می‌دهد که از نظر برخی مؤلفه‌ها همانند: کیفیت محیط مسکونی، کیفیت سلامت و کیفیت اوقات فراغت، شهر توریستی شاندیز از شهر غیرتوریستی چناران در وضعیت مناسب‌تری قرار دارد.
- در تحقیق دیگری که توسط صابری‌فر و همکاران (۱۳۹۴)، صورت گرفت به بررسی تأثیر گردشگری بر کیفیت زندگی ساکنان شهر فردوس پرداخته شد که نتایج نشان‌دهنده تأثیر گردشگری بر کیفیت زندگی در فردوس است.
- در پژوهشی دیگر جلالی و همکاران (۱۳۹۵)، به واکاوی و تبیین اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی در شهر بابک، در استان کرمان، پرداختند؛ نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که فعالیت‌های گردشگری در شهر بابک، موجب ارتقا و بهبود سطح کیفیت زندگی در این شهر شده است.
- در زیر، پیشینه شاخص‌های مورد استفاده برای کیفیت زندگی، به ترتیب تحقیقات خارجی و داخلی، آورده می‌شود.

جدول ۱: پیشینه شاخص‌های مورد استفاده برای کیفیت زندگی

نام پژوهشگر	سال انجام پژوهش	شاخص‌ها
تحقیقات خارجی		
امان و همکاران	۲۰۱۳	اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی
کلتس و جوآمو	۲۰۱۴	سلامت جسمانی، ویژگی‌های روانی، روابط اجتماعی و محیط‌زیست
توکارچوک و همکاران	۲۰۱۵	رضایت شخص، لذت از جاذبه‌ها، اقتصاد، سلامت، اوقات فراغت
جنون و همکاران	۲۰۱۶	اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی، فرهنگی
تحقیقات داخلی		
سیف‌الدینی و همکاران	۱۳۸۹	تاریخی - فرهنگی، طبیعی، تسهیلات اقامتی و پذیرایی، عملکرد مدیریت شهری
سلمانی	۱۳۹۱	اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، زیست‌محیطی
اجزاء شکوهی و همکاران	۱۳۹۲	محیطی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، روان‌شناسی، زیست‌محیطی
محمدپورجباری	۱۳۹۳	کیفیت محیط و مسکن، سلامت و بهزیستی فردی، کیفیت زیرساخت‌ها و...
خواجه شاهکویی و مینایی	۱۳۹۳	کیفیت محیط مسکونی، کیفیت درآمد و اشتغال، کیفیت مشارکت اجتماعی و...
جلالی و همکاران	۱۳۹۵	اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی - بهداشتی، کالبدی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

با وجود تمام پژوهش‌هایی که در این زمینه صورت گرفته و وجود پتانسیل‌های گردشگری و همچنین حضور سالانه زیادی از گردشگران در یاسوج، در زمینه تأثیراتی که گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان این شهر داشته صورت نگرفته است. بنابراین در پژوهش حاضر، به بررسی نقش گردشگری در بهبود کیفیت زندگی شهروندان یاسوج پرداخته شده است. آنچه این پژوهش را از سایر پژوهش‌های پیشین متمایز می‌کند، این است که در این پژوهش، با بررسی منابع متعدد خارجی و داخلی، سعی شده است که نقاط قوت و برجسته پژوهش‌های پیشین بررسی شود و مواردی که با موقعیت جغرافیایی و اجتماعی - فرهنگی یاسوج منطبق‌تر است با موارد مهم دیگری، که در پژوهش‌های قبلی بررسی نشده، تلفیق شود و از جنبه جدیدی به این تحقیق پرداخته شود.

روش تحقیق

پژوهش حاضر، توصیفی - تحلیلی و به لحاظ هدف کاربردی است. جامعه آماری شامل تمامی شهروندان بالای ۱۵ سال یاسوج است. نمونه آماری، با استفاده از فرمول منطقی کوکران، ۳۸۳ نفر از

شهروندان هستند که برای انتخاب آن‌ها از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شده و نظرسنجی در این تحقیق، به صورت پیمایش، از طریق پرسش‌نامه انجام شده است.

$$N = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{t^2 pq}{d^2} - 1}$$

$$T=1.96, d=0.05, p=0.7, q=0.3, N=108.505, n=383$$

ابزار اصلی مورد استفاده در پژوهش حاضر پرسش‌نامه محقق ساخته بود که روایی آن توسط بیست نفر از اساتید دانشگاهی، در زمینه‌های تخصصی برنامه‌ریزی شهری، گردشگری و پژوهشگری علوم اجتماعی، تأیید شد. برای بررسی ابزار پژوهش، یک مطالعه راهنما، خارج از موارد مورد مطالعه، با استفاده از سی پرسش‌نامه ترتیب داده شد. میزان آلفای کرونباخ، با استفاده از نرم‌افزار SPSS، نشان داد که ابزار پژوهش قابلیت اعتماد لازم را دارد. قابل ذکر است که پرسش‌نامه در دو بخش کلی طراحی شد: بخش اول مربوط به ویژگی‌های شخصی پاسخ‌گویان و بخش دوم شامل متغیرهای مربوط به عوامل گردشگری و شاخص‌های مؤثر بر بهبود کیفیت زندگی شهروندان در یاسوج؛ که در طیف پنج قسمتی لیکرت طراحی شد. برای سنجش شاخص‌ها، از دو مقیاس اسمی و ترتیبی استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از تکنیک تحلیل عاملی تأییدی روش چرخش وریمایکس و SPSS استفاده شد. به منظور سنجش سطح برخورداری محدودۀ مورد مطالعه، شش شاخص، از شاخص‌های کیفیت زندگی، بررسی شد. همچنین، برای بررسی میزان تأثیرگذاری فعالیت‌های گردشگری بر هر یک از گویه‌های کیفیت زندگی، از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده و به منظور مشخص ساختن نوع رابطه گردشگری و سطح کیفیت زندگی شهروندان، از آزمون همگونی کای دو، براساس جدول توافقی، استفاده شده است. در این پژوهش، از شش شاخص و ۳۷ گویۀ کیفیت زندگی استفاده شده است. این شاخص‌ها، از طریق مرور مطالعات اسنادی و در راستای پرسش‌ها و اهداف تحقیق، گردآوری و در جدول ۲ کدگذاری شده است.

جدول ۲: میزان پایایی ابزار پژوهش

مؤلفه‌های کیفیت	متغیر	آلفای کرونباخ	ضریب KMO
اقتصادی	متغیر اول	۰/۷۱۴	
فیزیکی/کالبدی	متغیر دوم	۰/۷۳۳	٪۸۴۵
زیست‌محیطی	متغیر سوم	۰/۶۹۸	
سلامت و بهزیستی فردی	متغیر چهارم	۰/۷۵۶	
آموزش و فرهنگ	متغیر پنجم	۰/۸۰۳	
تفریح و اوقات فراغت	متغیر ششم	۰/۸۱۶	

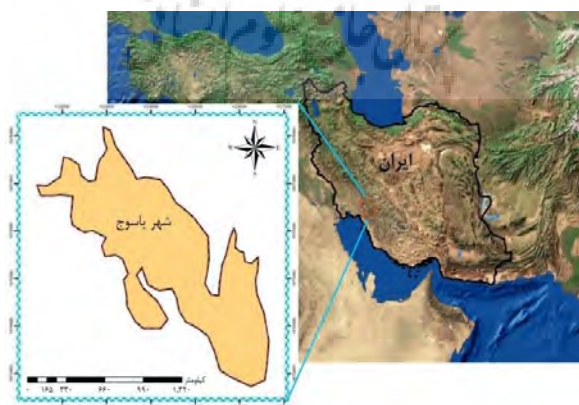
مأخذ: یافته‌های پژوهش

معرفی محدوده مورد مطالعه

شهر یاسوج مرکز استان و یکی از پرجاذبه‌ترین مراکز گردشگری در استان است که باتوجه به وضعیت طبیعی و داشتن آب و هوایی مساعد و همچنین قرارگیری در بین کلان‌شهرهای جنوب و جنوب غرب کشور، مثل اهواز و شیراز و اصفهان، از گردشگرپذیرترین شهرهای جنوب ایران در فصل بهار و تابستان به‌شمار می‌رود. این شرایط و همچنین شناخته شدن آن به‌عنوان منطقه بیلاقی و خوش آب‌وهوا، برای شهرهای جنوبی کشور، تأثیر بسزایی در موقعیت شهر گذاشته است.

براساس آخرین آمارهای استخراج‌شده از سازمان صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری استان در سال ۱۳۹۴، تعداد کل گردشگران ورودی به استان ۲,۳۲۳,۹۵۱ نفر است که از این تعداد ۱,۸۲۶,۷۶۵ نفر به یاسوج وارد شده‌اند. گردشگران خارجی ورودی به شهر یاسوج نیز، ۷۷۰ نفر بوده‌اند. آمارهای مربوط به اقامت گردشگران نیز، حاکی از این است که ۳,۴۵۶ نفر در هتل‌ها اقامت گزیدند. محل اقامت ۴۸۶ نفر مهمان‌پذیرها و ۳۴۰ نفر نیز، هتل آپارتمان‌ها بوده است. ۳۸,۴۰۰ نفر نیز در خانه‌های مسافر اقامت داشته‌اند. ۶۱۰,۴۹۷ نفر نیز، در کمپ‌های موقت، ۱۰۵,۳۹۲ در مدارس و ۷۱۱,۹۴۶ نفر نیز، در چادرهای مسافرتی ساکن شدند (سازمان صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۹۳).

در شهر یاسوج علاوه بر سه هتل، چهار هتل آپارتمان نیز مشغول به کار است. همچنین، سه پارک اسکان مسافر در خود شهر قرار دارد. پارک جنگلی شهر یاسوج نیز، با وسعت ۹۳۸ هکتار، به‌عنوان کمپینگ اقامتی در اختیار مسافران قرار گرفته است. علاوه بر این، چهل واحد یک‌خوابه و دو خوابه خانه مسافر نیز از طریق ادارات دولتی، به گردشگرانی که وابسته به این ادارات هستند، ارائه خدمات می‌کنند که این جدای از آماده‌سازی مدارس برای فرهنگیان در تعطیلات است. در مراکز گردشگری آبشار یاسوج، تنگه گنجه‌ای و تنگه مهریان نیز، کمپ‌های اقامتی شبانه‌روزی برای گردشگران دایر شده است. همچنین، شش واحد فروشگاه صنایع دستی و سوغات محلی در شهر یاسوج وجود دارد (سازمان صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۹۴).

شکل ۱: موقعیت جغرافیایی شهر یاسوج (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی

مطابق یافته‌های تحقیق، میانگین سنی افراد ۳۰-۴۰ سال است. از ۳۸۳ پاسخ‌دهنده، ۴۹/۵ درصد زن و ۵۰/۵ درصد مرد بوده‌اند. برای شاخص تحصیلات نیز، بیشترین پاسخ‌گویان دارای تحصیلات فوق لیسانس، با ۴۱/۸ درصد بیشترین و کمترین گروه تحصیلی نیز، دارای مدرک تحصیلی دیپلم بوده‌اند که ۱۰/۶ درصد پاسخ‌گویان را تشکیل می‌دهد. از نظر وضعیت شغلی نیز، ۶۳/۵ درصد پاسخ‌گویان دارای شغل آزاد بودند و کمترین درصد شغلی نیز متعلق به مشاغل دولتی، با ۱۴/۳ درصد، بوده است.

جدول ۳: نتایج آماری یافته‌های توصیفی و جمعیت‌شناختی

متغیرهای توصیفی	تعداد	درصد
سن	۱۵-۲۵	۶۸
	۲۵-۳۰	۴۰
	۳۰-۴۰	۱۸۱
	۴۰-۵۰	۷۳
	۵۰-۶۰	۲۱
جنس	مرد	۱۹۴
	زن	۱۸۹
تحصیلات	فوق دیپلم	۷۰
	دیپلم	۴۰
	لیسانس	۱۱۲
	فوق لیسانس	۱۶۱
شغل	آزاد	۲۴۴
	بیکار	۸۴
	دولتی	۵۵

مأخذ: یافته‌های پژوهش

یافته‌های استنباطی

سطح برخورداری محدودۀ مورد مطالعه از مؤلفه‌های کیفیت زندگی: برای بررسی سطح برخورداری قلمرو مورد مطالعه، از شاخص‌های کیفیت زندگی حاصل از فعالیت گردشگری، ۳۷ گویۀ پژوهش در قالب طیف لیکرت و با استفاده از آزمون T تک‌نمونه‌ای بررسی شد. آزمون T تک‌نمونه‌ای به این مسئله می‌پردازد که آیا میانگین مشاهده‌شده از حد میانگین بیشتر است یا خیر؟ نتایج این آزمون در سه سطح آورده شده است (صیدایی و همکاران، ۱۳۹۲: ۹۶-۹۷):

- **سطح اول:** اگر میانگین مشاهده شده با میانگین برابر باشد (یکی از حدها منفی باشد)، شاخص X در شرایط متوسطی قرار دارد.

- **سطح دوم:** اگر میانگین مشاهده شده از حد میانگین بیشتر باشد (حد بالا و حد پایین آزمون مثبت باشد)، شاخص X در شرایط خوبی آزمون قرار دارد.

- **سطح سوم:** اگر میانگین مشاهده شده از حد میانگین پایین تر باشد (حد بالا و حد پایین آزمون منفی باشد)، شاخص X در شرایط بدی آزمون قرار دارد

بدین منظور، ۳۷ گویه کیفیت زندگی، در شش شاخص اقتصادی، فیزیکی/کالبدی زیست محیطی، سلامت و بهزیستی فردی، بُعد آموزش و فرهنگ و بُعد تفریح و اوقات فراغت، درسه سطح قوی، متوسط و ضعیف تقسیم بندی شده اند. نتایج این آزمون (در جدول ۴) نشان می دهد که در نمونه مورد مطالعه، ۲۷ گویه از گویه های کیفیت زندگی را در سطح قوی، ۸ گویه شامل ایجاد فرصت های شغلی، افزایش و امنیت درآمد، افزایش شاغلان غیربومی، تسریع پروژه های عمرانی، دوطرفه کردن مسیرهای منتهی به مناطق گردشگری و نظم ترافیکی، احیا و بازسازی بافت های فرسوده شهری در سطح متوسط و ۲ گویه شامل استفاده از زمین های خالی اطراف مناطق گردشگری برای احداث امکانات خدماتی/رفاهی و دسترسی به روزنامه را در سطح ضعیف برآورد کرده اند. نتایج آزمون T تک نمونه ای بیانگر آن است که محدوده مورد مطالعه دارای سطح مناسبی از کیفیت زندگی است و نمونه مورد مطالعه با برآورد کردن ۳۵ گویه بالاتر از سطح میانگین (متوسط به بالا) بدان تأکید کرده است.

جدول ۴: سطح کیفیت زندگی با استفاده از آزمون T تک نمونه ای

ارزیابی شاخص	مطلوبت عددی مورد آزمون					شخص	
	فاصله اطمینان ۹۹٪		سطح میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی		آماره آزمون
	حد بالا	حد پایین					
متوسط	۰/۶۶۱۲	۰/۴۷۶۱	۰/۱۶۹۱	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱/۷۰۵	X1
قوی	۰/۹۳۲	۰/۵۱۳	۰/۸۱۱۶	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۰/۲۹۲	X2
متوسط	۰/۴۸۲	۰/۲۲۱۴	۰/۰۵۱۲۶	۰/۰۰۰	۳۸۲	-۰/۳۸۴	X3
قوی	۰/۷۳۴۵	۰/۴۵۶۷	۰/۶۲۱۳	۰/۰۰۰	۳۸۲	۸/۷۳۱	X4
قوی	۰/۸۲۱۶	۰/۶۲۳۱	۰/۷۱۴۹	۰/۰۰۰	۳۸۲	۸/۲۲۸	X5
قوی	۰/۹۱۳۴	۰/۵۴۷۲	۰/۶۵۹۱	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۱/۴۵۳	X6
متوسط	۰/۲۱۸۵	-۰/۱۲۹۱	۰/۰۱۴۲۷۵	۰/۰۰۰	۳۸۲	۰/۱۹۳	X7
قوی	۰/۷۶۴۵	۰/۴۱۰۶	۰/۸۶۱۹	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۰/۷۶۷	X8
قوی	۰/۸۱۷۲	۰/۵۷۹۲	۰/۷۰۶۳	۰/۰۰۰	۳۸۲	۹/۴۵۵	X9
متوسط	۰/۴۷۰۰	۰/۲۴۴۱	۰/۰۱۵۸۹	۰/۰۰۰	۳۸۲	۰/۱۷۹	X10
قوی	۰/۸۸۱۶	۰/۶۳۱۹	۰/۶۷۶۳	۰/۰۰۰	۳۸۲	۷/۲۱۳	X11
قوی	۰/۷۳۶۱	۰/۵۹۸۱	۰/۵۳۲۹	۰/۰۰۰	۳۸۲	۷/۶۷۲	X12

ضعیف	۰/۱۷۵۴	۰/۴۲۶۷	۰/۴۷۲۱۵	۰/۰۰۰	۳۸۲	-۵/۴۳۲۱	X13
متوسط	۰/۲۴۵۲	۰/۳۲۶۴	۰/۸۳۱۹۸	۰/۰۰۰	۳۸۲	۰/۱۴۳	X14
متوسط	۰/۱۳۵	-۰/۱۴۵۲	۰/۴۲۹۱	۰/۰۰۰	۳۸۲	۰/۱۵۶	X15
قوی	۰/۸۱۴۷	۰/۵۲۶۹	۰/۵۷۳۴	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۱/۴۰۸	X16
قوی	۰/۸۶۷۳	۰/۶۴۸۳	۰/۷۴۶۱	۰/۰۰۰	۳۸۲	۷/۱۵۲	X17
قوی	۰/۷۹۸۱	۰/۴۷۹۲	۰/۸۰۵۶	۰/۰۰۰	۳۸۲	۷/۳۱۱	X18
قوی	۰/۸۳۴۶	۰/۵۷۹۵	۰/۷۱۱۷	۰/۰۰۰	۳۸۲	۸/۴۵۶۱	X19
متوسط	۰/۵۳۲۷	۰/۴۲۷۴	۰/۰۱۲۷۲	۰/۰۰۰	۳۸۲	۰/۸۵	X20
متوسط	۰/۴۹۸۰۱	۰/۲۱۹۳	۰/۳۲۸۹	۰/۰۰۰	۳۸۲	۰/۱۶۲	X21
قوی	۰/۸۴۵۹	۰/۶۰۹۳	۰/۵۸۴۱	۰/۰۰۰	۳۸۲	۹/۸۰۱۳	X22
قوی	۰/۷۷۴۶	۰/۵۵۱۹	۰/۸۹۶۹	۰/۰۰۰	۳۸۲	۹/۳۲۱۸	X23
قوی	۰/۷۳۱۷	۰/۴۹۳۴	۰/۷۲۲۹	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۰/۶۲۳۸	X24
قوی	۰/۸۳۸۷	۰/۶۷۷۲	۰/۷۸۶۶	۰/۰۰۰	۳۸۲	۸/۵۶۶۸	X25
قوی	۰/۷۹۴۶	۰/۶۱۲۹	۰/۶۹۱۴	۰/۰۰۰	۳۸۲	۹/۹۴۳۵	X26
قوی	۰/۸۵۷۱	۰/۷۳۴۹	۰/۵۳۲۸	۰/۰۰۰	۳۸۲	۷/۶۱۸۹	X27
قوی	۰/۷۶۴۹	۰/۴۲۸۶	۰/۶۵۳۲	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۰/۷۴۵۵	X28
قوی	۰/۷۸۶۴	۰/۵۹۳۵	۰/۷۲۳۸	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۰/۱۳۵۱	X29
قوی	۰/۸۳۲۹	۰/۵۴۶۲	۰/۸۱۰۴	۰/۰۰۰	۳۸۲	۹/۶۴۸۴	X30
قوی	۰/۷۸۹۲	۰/۴۷۳۶	۰/۶۳۶۹	۰/۰۰۰	۳۸۲	۸/۱۱۸۷	X31
قوی	۰/۸۷۶۹	۰/۷۰۴۱	۰/۵۴۳۶	۰/۰۰۰	۳۸۲	۷/۴۳۲۷	X32
قوی	۰/۷۳۴۴۳	۰/۶۲۹۲	۰/۷۳۴۱	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۱/۵۹۹۸	X33
قوی	۰/۷۰۹۱۲	۰/۵۲۴۱	۰/۸۷۶۵	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۰/۲۷۷۳	X34
ضعیف	-۰/۱۲۸	۰/۲۴۸۱	۰/۱۲۷۲	۰/۰۰۰	۳۸۲	-۰/۳۸۱۲	X35
قوی	۰/۶۶۹۳	۰/۴۷۲۰	۰/۴۹۸۳	۰/۰۰۰	۳۸۲	۹/۱۰۸۷	X36
قوی	۰/۷۳۴۵	۰/۵۳۶۷	۰/۷۲۳۶	۰/۰۰۰	۳۸۲	۱۰/۵۶۱۲	X37

مأخذ: یافته‌های پژوهش

تحلیل اثربخشی گردشگری بر مؤلفه‌های کیفیت زندگی: در این تحقیق، به منظور سنجش میزان اثرات گردشگری بر مؤلفه‌های کیفیت زندگی، از آزمون تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. هدف از این کار، دستیابی به ابعادی است که به صورت پنهانی در مجموعه گویه‌ها وجود دارد و به آسانی قابل مشاهده نیست. به منظور تشخیص مناسب بودن داده‌های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل در خصوص تأثیرات گردشگری، از آزمون بارتلت و شاخص KMO بهره گرفته شده است.

آزمون KMO و بارتلت: مقدار KMO، برای عوامل پیش‌برنده توانمندسازی زنان، ۰/۸۴۵ به‌دست آمد که نشان‌دهنده وضعیت مناسب داده‌ها برای تحلیل عاملی است. همچنین مقدار بارتلت ۴۹۸۶/۳۲۶۷ به‌دست آمد که در سطح اطمینان ۰/۹۹ معنادار بود.

جدول ۵: نتایج آزمون KMO و بارتلت

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy	۰/۸۴۵
Bartlett's Test of Sphericity-Approx. Chi-Square	۴۹۸۶/۳۲۶۷
Df	۳۸۱
Sig	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش

تعیین تعداد عوامل: برای تعیین تعداد عوامل در مطالعه حاضر، عواملی موردپذیرش قرار گرفتند که مقدار ویژه آن‌ها بزرگتر از ۱ باشد. بر این اساس تعداد شش عامل استخراج شد که مقدار ویژه آن‌ها بزرگتر از عدد ۱ بود. در جدول ۶، تعداد عوامل استخراج‌شده، مقدار ویژه هر یک از آن‌ها، درصد واریانس هر یک از عوامل و فراوانی تجمعی درصد واریانس عوامل آورده شده است.

مقدار ویژه: هر عامل شامل یک یا چند متغیر است. مجذورات بارهای یک عامل نشان‌دهنده درصدی از واریانس ماتریس همبستگی است که به‌وسیله آن عامل تبیین می‌شود؛ این مقدار را مقدار ویژه می‌نامند. برای محاسبه آن، کافی است ضریب همبستگی متغیرها را با یک عامل به توان برسانیم و با هم جمع کنیم تا مقدار ویژه آن عامل به‌دست آید. هرچه مقدار ویژه یک عامل بیشتر باشد، آن عامل واریانس بیشتری را تبیین می‌کند. بر این اساس، تعداد عامل‌ها با توجه به مقدار ویژه هر عامل مشخص می‌شود و عامل‌هایی که مقدار ویژه آن‌ها بیشتر از ۱ باشد، به‌عنوان عامل‌های معنی‌دار در نظر گرفته می‌شود. استفاده از این معیار، زمانی که تعداد متغیرها بین ۲۰ تا ۵۰ باشد، قابل اعتماد به‌نظر می‌رسد؛ اما اگر تعداد متغیرها کمتر از ۲۰ باشد، استفاده از این معیار باید با محافظه‌کاری انجام شود. همچنین اگر تعداد متغیرها بیش از ۵۰ باشد، استفاده از این معیار موجب استخراج تعداد زیادی عامل می‌شود (Hair, 1990:62).

در نتایج پژوهش درباره اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان محدوده مورد مطالعه (جدول ۶)، شش عامل شناسایی شده‌اند که مقدار ویژه آن‌ها بزرگتر از عدد ۱ است. عامل‌های شش‌گانه به ترتیب ۱۴/۵۸۱، ۱۲/۴۷، ۱۱/۳۰۱، ۱۰/۷۰۷، ۹/۸۴۱ و ۷/۷۰۴ از کل واریانس متغیر وابسته را تبیین کرده‌اند. در مجموع، شش عامل شناسایی شده درصد واریانس متغیرهای مربوط به اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان را تبیین کرده‌اند. همچنین، نتایج نشان می‌دهد شش عامل شناسایی شده حدود ۰/۶۶ کل واریانس متغیر وابسته را، در محدوده مورد مطالعه، تبیین کرده‌اند.

جدول ۶: عامل‌های استخراج شده در خصوص اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان شهر یاسوج

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس
عامل اول	۹/۶۴	۱۴/۵۸۱	۱۸/۵۸۱
عامل دوم	۸/۳۶	۱۲/۴۷	۲۷/۰۵۱
عامل سوم	۷/۱۲	۱۱/۳۰۱	۳۸/۳۵۲
عامل چهارم	۶/۵۴	۱۰/۷۱۷	۴۸/۰۶۹
عامل پنجم	۵/۹۱	۹/۸۴۱	۵۷/۹۱
عامل ششم	۵/۳۲	۷/۷۰۴	۶۵/۶۱۴

مأخذ: یافته‌های پژوهش

چرخش عامل‌ها: در پژوهش حاضر، برای چرخش عامل‌ها از روش وریماکس استفاده شده است. در این مرحله متغیرهایی که بار عاملی بزرگتر از ۰/۵۰ دارند، معنادار شده‌اند (جدول ۷).

نام‌گذاری عامل‌ها

عامل اول: همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد (جدول ۷)، شش متغیر ایجاد فرصت‌های شغلی، امنیت شغلی، افزایش و امنیت درآمد، توان مسافرت رفتن، توانایی تأمین نیازهای اساسی خانوار، افزایش اشتغال در بخش خدمات و افزایش شاغلان غیربومی، با تبیین ۱۴/۵۸۱ از کل واریانس اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان، در عامل اول بارگذاری شده‌اند. با توجه به متغیرهای فوق، عامل اول **اقتصادی** نام‌گذاری شده است.

عامل دوم: متغیرهای واقع در عامل دوم شامل بهبود کیفیت محیط و مبلمان شهری، بهبود سیستم دفع فاضلاب، تسریع پروژه‌های عمرانی، بهبود کیفیت پیاده‌روها، نظارت بر ساخت‌وساز، استفاده از زمین‌های خالی اطراف مناطق گردشگری برای احداث امکانات خدماتی/رفاهی، دوطرفه کردن مسیرهای منتهی به مناطق گردشگری و نظم ترافیکی، احیا و بازسازی بافت‌های فرسوده شهری، دسترسی به وسایل نقلیه عمومی، دسترسی به خدمات مالی و اعتباری (بانک و...) و دسترسی مناسب به مراکز خرید و فروش، با تبیین ۱۲/۴۷ واریانس متغیر وابسته، به عوامل فیزیکی/کالبدی اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان گرایش داشته است؛ لذا عامل دوم، **فیزیکی/کالبدی** نام‌گذاری شده است.

عامل سوم: نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد که چهار متغیر گردشگری و اهمیت یافتن محیط طبیعی در نزد ساکنان شهر، گردشگری و حفاظت از مناطق جنگلی، حفظ و احیای محیط زیست شهری، افزایش بهداشت شبکه معابر و اماکن عمومی شهر در عامل سوم بارگذاری شده‌اند. متغیرهای فوق، با تبیین ۱۱/۳۰۱ واریانس اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان یاسوج، دال بر بُعد زیست‌محیطی در توانمندسازی بوده است؛ لذا عامل سوم، **زیست‌محیطی** نام‌گذاری می‌شود.

عامل چهارم: چهار دسترسی مناسب به خدمات بهداشتی درمانی، بهبود کیفیت محصولات غذایی فروشندگان، امید به آینده و رضایت از زندگی، با تبیین ۱۰/۷۱۷ واریانس اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان یاسوج، در عامل چهارم واقع شده‌اند. دقت در متغیرهای فوق، تداعی‌کننده موانع مربوط به ابعاد سلامت و بهزیستی فردی بوده است؛ لذا عامل چهارم، **سلامت و بهزیستی فردی** نام‌گذاری شده است.

عامل پنجم: نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد متغیرهای دسترسی به خدمات آموزشی، افزایش سطح سواد و تحصیلات، گردشگری و بهبود روابط عمومی ساکنان و ارتباط با دیگر قومیت‌ها، گردشگری و اهمیت یافتن فرهنگ محلی در نزد خود ساکنان و گردشگری و عرضه محصولات فرهنگی برطبق سلیقه گردشگران، با تبیین ۹/۸۴۱ واریانس عوامل اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان، در عامل پنجم بارگذاری شده‌اند؛ بنابراین عامل پنجم، **آموزش و فرهنگ** نامیده شده است.

عامل ششم: شش متغیر افزایش امکانات و خدمات تفریحی، افزایش امکانات و خدمات ورزشی، بهبود وضعیت کمی و کیفی کتابخانه‌ها، دسترسی به روزنامه، توسعه پارک و فضای سبز و بهبود جاذبه‌های گردشگری و مراکز گذران اوقات فراغت، با تبیین ۷/۷۰۴ از واریانس اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان، در عامل ششم بارگذاری شده‌اند؛ لذا عامل ششم، **تفریح و اوقات فراغت** نام‌گذاری شده است.

جدول ۷: نام‌گذاری عامل‌ها، ضرایب عاملی دوران یافته اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان شهر یاسوج

بار عاملی	مؤلفه	بُعد
۰/۷۵۱	ایجاد فرصت‌های شغلی	اقتصادی
۰/۶۱۴	امنیت شغلی	
۰/۷۲۳	افزایش و امنیت درآمد	
۰/۸۹۴	توان مسافرت رفتن	
۰/۷۳۷	توانایی تأمین نیازهای اساسی خانوار	
۰/۷۶۲	افزایش اشتغال در بخش خدمات	
۰/۷۴۹	افزایش شاغلان غیربومی	

۰/۷۵۹	بهبود کیفیت محیط و مبلمان شهری	
۰/۶۱۸	بهبود سیستم دفع فاضلاب	
۰/۷۰۹	تسریع پروژه‌های عمرانی	
۰/۷۴۲	بهبود کیفیت پیاده‌روها	
۰/۶۹۳	نظارت بر ساخت‌وساز	
۰/۷۳۵	استفاده از زمین‌های خالی اطراف مناطق گردشگری برای احداث امکانات خدماتی/رفاهی	فیزیکی/کالبدی
۰/۶۶۲	دو طرفه کردن مسیرهای منتهی به مناطق گردشگری و نظم ترافیکی	
۰/۷۱۷	احیا و بازسازی بافت‌های فرسوده شهری	
۰/۸۶۴	دسترسی به وسایل نقلیه عمومی	
۰/۸۹۱	دسترسی به خدمات مالی و اعتباری (بانک و...)	
۰/۸۷۳	دسترسی مناسب به مراکز خرید و فروش	
۰/۸۴۹	گردشگری و اهمیت یافتن محیط طبیعی در نزد ساکنان شهر	
۰/۷۲۴	گردشگری و حفاظت از مناطق جنگلی	زیست محیطی
۰/۸۴۱	حفظ و احیای محیط زیست شهری	
۰/۸۸۱	افزایش بهداشت شبکه معابر و اماکن عمومی شهر	
۰/۸۷۶	دسترسی مناسب به خدمات بهداشتی درمانی	
۰/۸۱۱	بهبود کیفیت محصولات غذایی فروشندگان	سلامت و بهزیستی
۰/۷۹۴	امید به آینده	فردی
۰/۸۰۳	رضایت از زندگی	
۰/۸۷۵	دسترسی به خدمات آموزشی	
۰/۸۹۲	افزایش سطح سواد و تحصیلات	
۰/۸۵۶	گردشگری و بهبود روابط عمومی ساکنان و ارتباط با دیگر قومیت‌ها	آموزش و فرهنگ
۰/۸۶۲	گردشگری و اهمیت یافتن فرهنگ محلی در نزد خود ساکنان	
۰/۷۹۳	گردشگری و عرضه محصولات فرهنگی منطقه بر طبق سلیقه گردشگران	
۰/۸۴۵	افزایش امکانات و خدمات تفریحی	
۰/۸۷۱	افزایش امکانات و خدمات ورزشی	
۰/۸۱۷	بهبود وضعیت کمی و کیفی کتابخانه‌ها	تفریح و اوقات فراغت
۰/۷۶۹	دسترسی به روزنامه	
۰/۸۱۰	توسعه پارک و فضای سبز	
۰/۸۰۱	بهبود جاذبه‌های گردشگری و مراکز گذران اوقات فراغت	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

تبیین نوع رابطه بین گردشگری و کیفیت زندگی: به منظور سنجش روابط آماری گردشگری و سطح کیفیت زندگی، پس از انتخاب شاخص‌ها و سنجش سطح برخورداری و پایداری، از آزمون همگنی کای دو استفاده شده است. نتایج آزمون همگونی کای دو، مبتنی بر جدول توافقی در سطح ۹۹ درصد اطمینان، نشان‌دهنده تفاوت معنادار آماری بین گردشگری و سطح کیفیت زندگی است. در

بررسی‌ها، براساس میزان افزایش فعالیت‌های گردشگران در شهر یاسوج، تفاوت معناداری در شاخص کل کیفیت زندگی به‌دست آمده است. جهت این رابطه نیز مثبت برآورد شده که نشان‌دهنده وجود رابطه مستقیم است. بنابراین می‌توان گفت، با افزایش میزان فعالیت گردشگران در محدوده مورد مطالعه، سطح کیفیت زندگی شهروندان نیز بهبود پیدا می‌کند.

جدول ۸: تبیین اثر گردشگری بر کیفیت زندگی - آزمون کی دو

مؤلفه		گردشگری			کل
		کم	متوسط	بالا	
کیفیت زندگی	کم	۱۷	۱۳	۴۵	۷۵
	متوسط	۲۲	۳۴	۸۲	۱۳۸
	بالا	۲۸	۶۷	۷۵	۱۷۰
کل		۶۷	۱۱۴	۲۰۲	۳۸۳
آماره آزمون کی دو پیرسون		ارزش	درجه آزادی	سطح معناداری	
		۲۱۹/۴۹۲	۴	۰/۰۰۰	
ضریب همبستگی		۰/۷۴۵			

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری:

توسعه گردشگری اثرات گوناگونی به‌همراه دارد که به‌طور کلی به اثرات و پیامدهای اقتصادی، محیطی و اجتماعی - فرهنگی تقسیم می‌شود؛ که البته بسته به بافت و شرایط جامعه می‌تواند مثبت یا منفی باشد. در همین زمینه، از جمله اثرهایی که توسعه گردشگری شهری به‌دنبال دارد، اثری است که بر کیفیت زندگی شهروندان می‌گذارد. در این پژوهش، با هدف بررسی اثرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی شهروندان یاسوج، با استفاده از روش پیمایشی، بررسی انجام شد. طی این تحقیق، با ۳۸۳ نفر از شهروندان یاسوج مصاحبه شد و کیفیت زندگی از نظر آنان، از لحاظ تأثیراتی که گردشگری بر آن داشته است، بررسی و تحلیل شد. در این پژوهش، برای سنجش سطح برخورداری قلمرو مورد مطالعه، از شاخص‌های کیفیت زندگی حاصل از فعالیت گردشگری، ۳۷ گویه پژوهش، در قالب طیف لیکرت و با استفاده از آزمون T تک‌نمونه‌ای، بررسی شد. نتایج آزمون T تک‌نمونه‌ای بیانگر آن است که محدوده مورد مطالعه سطح مناسبی از کیفیت زندگی دارد و نمونه مورد مطالعه، با برآورد کردن ۳۵ گویه بالاتر از سطح میانگین (متوسط به بالا)، بدان تأکید کرده است.

نتایج تحلیل عاملی نیز حاکی از این است که از نظر شهروندان یاسوج مهم‌ترین عواملی که بر کیفیت زندگی آنان می‌تواند مؤثر واقع شود، به ترتیب اهمیت عبارتند از: عامل اقتصادی، فیزیکی/کالبدی، زیست‌محیطی، سلامت و بهزیستی فردی، آموزش و فرهنگ و تفریح و اوقات فراغت؛

که در مجموع حدود ۰/۶۶ واریانس عوامل تأثیرگذار بر کیفیت زندگی شهروندان یاسوج را تبیین کرده‌اند.

همچنین، به‌منظور سنجش روابط آماری گردشگری و سطح کیفیت زندگی، از آزمون همگونی کای دو نیز استفاده شده است. نتایج آزمون همگونی کای دو، مبتنی بر جدول توافقی در سطح ۹۹ درصد اطمینان، نشان‌دهنده تفاوت معنادار آماری بین گردشگری و سطح کیفیت زندگی است. علاوه بر ارائه نتایج حاصل از تحلیل‌های آماری، در این تحقیق به بسط بیشتر موضوع نیز پرداخته می‌شود. می‌توان گفت نتایج به‌دست‌آمده از این تحقیق با تحقیقی که امان و همکاران (۲۰۱۳)، انجام دادند مشابهت‌های زیادی، به‌خصوص در بُعد اقتصادی و اجتماعی، دارد که البته درجات آن‌ها تفاوت‌هایی نیز با هم دارد. دربارهٔ مشابهت تحقیق کلست و جوموا نیز، نتایجی به‌دست آمد که البته در این تحقیق بیشتر بر بُعد اجتماعی و ویژگی‌های روانی آن تکیه شده است.

در تحقیقی که توکار چوک انجام داد نیز، یافته‌های به‌دست‌آمده حاکی از مشابهت نسبی آن‌ها به‌خصوص در بُعد اوقات فراغت دارد. این تحقیق، تقریباً به‌صورت کلی، با تحقیقات داخلی تطابق‌هایی دارد؛ از جمله، با بُعد اقتصادی و روان‌شناسی اجزاء شکوهی و همکاران (۱۳۹۲) و زیست‌محیطی - بهداشتی جلالی و همکاران (۱۳۹۵) و همچنین، در بخش زیرساخت‌ها، با محمدپور جابری (۱۳۹۳) نیز هم‌خوانی‌هایی دارد. البته این تحقیق با محدودیت‌هایی نیز مواجه بوده است. از جمله این محدودیت‌ها، به فقدان تحقیقات و پیشینه، درخصوص تأثیر گردشگری بر کیفیت زندگی در یاسوج، می‌توان اشاره کرد. همچنین زیاد بودن تعداد پرسش‌نامه نیز به پیچیدگی کار افزود. محدودیت دیگر تکمیل کردن پرسش‌نامه‌ها بود که عمدتاً به‌صورت ناقص انجام می‌شد و به این دلیل باید وقت و دقت بیشتری صرف تکمیل پرسش‌نامه‌ها می‌شد یا به افرادی که حاضر به انجام این کار به‌صورت دقیق بودند تحویل داده می‌شد.

در مجموع نتایج نشان داد که کیفیت زندگی در شهر یاسوج، وضعیت کلی مناسبی دارد؛ باوجوداین، برای بهبود و افزایش کیفیت زندگی باید تلاش بیشتری، به‌خصوص با استفاده از جنبه‌های مثبت گردشگری، انجام گیرد. در این خصوص نیز، پیشنهادها و راه‌کارهایی ارائه می‌شود:

۱. تشویق به سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی گردشگری که باعث رونق درون‌زای اقتصادی شهر می‌شود.

۲. بهبود وضعیت فضای سبز و مبلمان شهری برای استفادهٔ دوجانبی گردشگران و شهروندان

۳. آگاه‌سازی مردم درخصوص اهمیت منابع طبیعی شهر و تشویق به حفظ و نگهداری و سالم‌سازی محیط طبیعی.

۴. تبلیغات فرهنگی در جهت روابط مثبت بین شهروندان و گردشگران.

۵. آگاه‌سازی شهروندان، با اقدامات شایسته و بایسته، درخصوص اهمیت گردشگری و جذب گردشگر برای رونق اقتصادی شهر و ایجاد زیرساخت‌های فیزیکی و اجتماعی در این خصوص.

منابع

- اجزاء شکوهی، محمد، بوذرجمهری، خدیجه، ایستگلدی، مصطفی و مودودی، مهدی. (۱۳۹۲). بررسی اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی جامعه میزبان (نمونه مطالعات: شهر بندر ترکمن). *فصلنامه علمی - پژوهشی فضای جغرافیایی*، سال چهاردهم، شماره ۴۷، صص. ۱۰۱-۱۲۵.
- ازکیا، مصطفی و ایمانی، علی. (۱۳۸۷). *توسعه پایدار روستایی*، تهران، انتشارات اطلاعات.
- انوری، آریا و نساج، مینا. (۱۳۸۶). بررسی و تبیین نقش صنعت گردشگری در توسعه فضای شهری. همایش منطقه ای جغرافیا. گردشگری و توسعه پایدار، دانشگاه آزاد اسلام شهر.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی. (۱۳۸۵). *گردشگری (ماهیت و مفاهیم)*. نشر سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، چاپ اول، تهران.
- پوراحمد، احمد، فرجی ملایی، امین، عظیمی، آزاده و لطفی، صدیقه. (۱۳۹۱). تحلیل طبقه‌بندی کیفیت زندگی شهری با روش SAW. *فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، شماره ۴، صص ۲۱-۴۴.
- جلالی، محبوبه، گندمکار، امیر و فردوسی، سجاد. (۱۳۹۵). واکاوی و تبیین اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی (مطالعه موردی: شهر بابک - کرمان). *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، فصلنامه علمی - پژوهشی دانشگاه گلستان، سال ششم، شماره مسلسل بیستم.
- خواجه شاهکویی، علیرضا و مینایی، فهیمه. (۱۳۹۳). بررسی تطبیقی کیفیت زندگی در شهرهای گردشگری و غیرگردشگری (مطالعه موردی: شاندیز و چناران). *مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، سال سوم، شماره ۱۰، صص ۴۹-۶۴.
- خوارزمی، شهیندخت. (۱۳۸۵). *کیفیت زندگی و الزامات عصر دیجیتال در ایران*. تهران. روزنامه دنیای اقتصاد.
- دیناری، احمد. (۱۳۸۴). *گردشگری شهری در ایران و جهان*. تهران: واژگان خرد.
- رضوانی، محمدرضا و منصوریان، حسین. (۱۳۸۷). *سنجش کیفیت زندگی: بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی*. *فصلنامه روستا و توسعه*. مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، سال ۱۱، شماره ۳، صص ۱-۲۶.
- رنجبران، بهرام و زاهدی، محمد. (۱۳۸۸). *شناخت گردشگری*. اصفهان: چهارباغ، چاپ ۶.
- زیاری، کرامت اله، امان‌پور، سعید و امیری فهلیانی، محمدرضا. (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر در توسعه صنعت گردشگری شهری با تأکید بر عوامل مؤثر بر رضایتمندی گردشگران (نمونه موردی: شهر نورآباد ممسنی). *فصلنامه جغرافیایی سرزمین*، سال دهم، شماره ۳۷.
- سلمانی، علی. (۱۳۹۱). بررسی نقش و تأثیرات در کیفیت زندگی. اولین همایش ملی جغرافیا و گردشگری در هزاره سوم.

سیف الدینی، فرانک، شعبانی فرد، محمد، حسینی، علی و رشیدی، مصطفی. (۱۳۸۹). سنجش کیفیت و ظرفیت گردشگری شهری براساس الگوی رفتاری گردشگران و جامعه میزبان (نمونه موردی: شهر اصفهان) پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، شماره ۷۱، صص ۶۷-۸۷

صابری فر، رستم، مختاری، طاهره و جهانشیری، ظریفه. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر گردشگری بر کیفیت زندگی ساکنان شهر فردوس. اولین کنگره ملی طراحی نوین مهندسی با رویکرد توسعه پایدار و حفظ محیط زیست.

قدمی، مصطفی، علیقلی زاده، ناصر و رمضان زاده، مهدی. (۱۳۸۹). بررسی نقش گردشگری در تغییرات کیفیت زندگی مقصد (نمونه مورد مطالعه: دهستان کلارآباد، شهرستان تنکابن، مازندران). مجله مطالعات اجتماعی ایران، شماره ۳، صص ۱۶۳-۱۵۲.

محمد پورجبری، مرتضی. (۱۳۹۳). تحلیل نقش گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان با تأکید بر شاخص‌های ذهنی، مورد مطالعه: شهر فشم (شهرستان شمیرانات). گردشگری شهری، دوره ۱، شماره ۱، صص ۳۵-۴۵

Aman ,Othman & Abdul Manap, Akmal& Feisal Ismail, Albert& Kudus ,Norliah & Rahmiati, Filda (2013).The impact of tourism innovation on quality of life of residents in the community: A Case Study of Sungaimelaka, *Journal of Human Capital Development*, Vol. 6 ,No. 1, p.p., 27-39.

Besley ,T and Coate ,S(1995),The Design of Income Maintenance Programmes, *Review of Economic Studies*, 1995, vol. 62, issue 2, pages 187-221.

Cascante, D.M. (2008). Consequences of tourism – based growth on rural communities quality of life: A comparative study of Liberia and Lafortuna, Costa Rica, Dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy,The Pennsylvania State university,p.p.,42

Celeste, Eusébio & Maria João, Carneiro (2014). The Impact of Tourism on Quality of Life: A Segmentation Analysis of the Youth Market, *Tourism Analysis*, Volume 19,Number 6, pp. 741-757.

Collados, C. and Duane T. 1999. Analysis Natural Capital Quality of Life: A Model for Evaluating the Sustainability of Alternative Regional Development Paths, *Ecological*, PP. 441-460. Pal, A.K., Kumar, U.C., 2005. Quality of Life Concept for the Evaluation of Societal Development of Rural Community in West Bangal, India, *Rural Development*, Vol. xv, No. 2.

Dimitrovski, Darko& Marinković ,Veljko& Senić Vladimir (2015), Attitudes of Serbian Urban Residents Toward Tourism Development, *Economics and Organization* ,Vol. 12, No 2, 2015, pp. 143 – 155

Dissart, J. and Deller, S. 2000. Quality of Life in the Planning Literature, *Journal of Planning Literature*, 15, PP. 135-161, Pal,A.K..

Gondos ,Borbála(2014), Relationship between tourism and quality of life - researches at Lake Balaton, Management, Knowledge and Learning Conferences International.

Kamp Irene, V., Leidelmeijer Kees, M.G. and Hollander A. de, 2003. Urban Environmental Quality and Human Wellbeing towards a Conceptual Framework and Demarcation of Concepts, a Literature Stud. *Landscape and Urban Planning* 65: 5-18.

Karar, Arnab. 2001 . Impact of Pilgrim Tourism at Haridwar, *Anthropologist*, pp 99-105.

Kim, K. (2002). The Effects of Tourism Impacts upon Quality of Life of Residents in the Community, Dissertation submitted to the Faculty of the Virginia Polytechnic Institute and State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Ph.D.p.p., 36

Low, Ch. (1996). *Urban tourism Attraction visitors to large cities*, mansell.publishing Limited, London.

Mindy Jeon, Myunghee & Kang, Myunghwa (Michelle) & Desmarais, Edward (2016), Residents' Perceived Quality Of Life in a Cultural-Heritage Tourism Destination, *Applied Research in Quality of Life*, Volume 11, Issue 1, pp 105-123.

Pal, A. K., & Kumar, U. C. (2005). Quality of Life (QoL) concept for the evaluation of societal development of rural community in West Bangal, India. *Asia-Pacific Journal of Rural Development*, 15(2), 83-93.

Pratt, L. Rivera, L. Bien, A (2011). Tourism: Investing in energy and recourse efficiency United Nations environment programme in towards a green economy. Pathways to sustainable development and poverty Eradiacation. Paris. UNEP.

Suntikul, Wantanee & Pratt, Stephen & I Kuan, Wallace & In Wong, Chao, Cheng Chan, Choi & Leng Choi, Wai (2016), Impacts of tourism on the quality of life of local residents in Hue, Vietnam, *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, Volume 27, - Issue 4.

Tokarchuk, Oksana & Maurer, Oswin & Bosnjak, Michael (2015), Tourism Experience at Destination and Quality of Life Enhancement: a Case for Comprehensive Congruity Model, *Applied Research in Quality of Life*, Volume 10, Issue 4, pp 599-613.

World Tourism Organization, septamber1 (2009).

World Tourism Organization, july4, (2015).

